

UO‘K(UDC, УДК): 81-26

DIPLOMATIK DISKURSDA MULOQOTNING SAMARADORLIGIGA XIZMAT QILUVCHI NOVERBAL VOSITALAR²²

Bayjanova Oqila Iskandarovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: oqilabayjanova89@gmail.com

ORCID ID: [0009-0000-4031-8388](https://orcid.org/0009-0000-4031-8388)

ANNOTATSIYA	KALIT SO‘ZLAR
Mazkur maqolada diplomatik diskursda muloqotning samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etuvchi noverbal vositalarning lingvopragmatik xususiyatlari kompleks tarzda tadqiq etiladi. Diplomantik kommunikatsiya jarayonida verbal birliklar bilan bir qatorda mimika, jest, ko'z qarashi, tana holati, qo'l harakatlari, ovoz ohangi, pauza, nutq sur'ati, kommunikantlar o'rtasidagi masofa hamda boshqa paralingvistik vositalar muhim kommunikativ yuklamaga ega. Ushbu vositalar nafaqat suhbatdoshning emotsional holatini ifodalash, balki kommunikativ niyatni aniqlashtirish, muayyan fikrni ta'kidlash, munosabatni yumshatish yoki kuchaytirish, ishonch muhitini shakllantirish va diplomatik etiket talablarini ta'minlashga xizmat qiladi. Maqolada noverbal vositalarning diplomatik uchrashuvlar, muzokaralar, rasmiy qabullar, xalqaro konferensiyalar va boshqa protokol tadbirlaridagi pragmatik funksiyalari yoritiladi. Shuningdek, turli madaniyat vakillari o'rtasidagi diplomatik muloqotda noverbal belgilarni to'g'ri talqin qilishning ahamiyati tahlil qilinadi. Noverbal vositalardan maqsadga muvofiq foydalanish kommunikativ to'siqlarni kamaytirish, o'zaro anglashuvni kuchaytirish, ijobiy diplomatik imijni shakllantirish va nizoli vaziyatlarning oldini olishning samarali omili sifatida baholanadi. Tadqiqot natijalari diplomatik diskursning pragmatik tabiatini chuqurroq anglash hamda samarali xalqaro kommunikatsiya modellarini ishlab chiqish uchun nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.	Diplomatik diskurs, noverbal vositalar, kommunikativ samaradorlik, lingvopragmatika, jest, mimika, paralingvistika, diplomatik muloqot, kommunikativ strategiya. Received: August 16, 2026 Accepted: August 26, 2026 Available online: October 25, 2026

²² For citation (Iqtibos keltirish uchun, для цитирования):

Bayjanova O. Diplomantik diskursda muloqotning samaradorligiga xizmat qiluvchi noverbal vositalar. // Komparativistika (Comparative Studies). — 2026. — Vol.3, № 5(13) — B. 321-343.

NONVERBAL MEANS CONTRIBUTING TO THE EFFECTIVENESS OF COMMUNICATION IN DIPLOMATIC DISCOURSE

Bayjanova Oqila Iskandarovna

Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences

Uzbekistan State University of World Languages

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: oqilabayjanova89@gmail.com

ORCID ID: [0009-0000-4031-8388](https://orcid.org/0009-0000-4031-8388)

ABSTRACT	KEYWORDS
This article provides a comprehensive study of the linguopragmatic features of nonverbal means that play an important role in ensuring the effectiveness of communication in diplomatic discourse. In the process of diplomatic communication, alongside verbal units, facial expressions, gestures, eye contact, body posture, hand movements, intonation, pauses, speech rate, interpersonal distance, and other paralinguistic means carry significant communicative functions. These means serve not only to express the emotional state of the interlocutor but also to clarify communicative intentions, emphasize particular ideas, mitigate or strengthen interpersonal relations, establish an atmosphere of trust, and ensure compliance with the requirements of diplomatic etiquette. The article examines the pragmatic functions of nonverbal means in diplomatic meetings, negotiations, official receptions, international conferences, and other protocol events. It also analyzes the importance of accurately interpreting nonverbal signs in diplomatic communication between representatives of different cultures. The appropriate use of nonverbal means is regarded as an effective factor in reducing communicative barriers, enhancing mutual understanding, establishing a positive diplomatic image, and preventing conflict situations. The findings of the study are of theoretical and practical significance for gaining a deeper understanding of the pragmatic nature of diplomatic discourse and developing effective models of international communication.	Diplomatic discourse, nonverbal means, communicative effectiveness, linguopragmatics, gesture, facial expression, paralinguistics, diplomatic communication, communicative strategy.

НЕВЕРБАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА, СПОСОБСТВУЮЩИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ КОММУНИКАЦИИ В ДИПЛОМАТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Байджанова Окила Искандаровна

доктор философии (PhD) по филологическим наукам

Узбекский государственный университет мировых языков

Ташкент, Узбекистан

E-mail: oqilabayjanova89@gmail.com

ORCID ID: [0009-0000-4031-8388](https://orcid.org/0009-0000-4031-8388)

АННОТАЦИЯ	КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА
В данной статье комплексно исследуются лингвопрагматические особенности невербальных средств, играющих важную роль в обеспечении эффективности коммуникации в дипломатическом дискурсе. В процессе дипломатической коммуникации наряду с вербальными единицами значительную коммуникативную нагрузку несут мимика, жесты, зрительный контакт, положение тела, движения рук, интонация, паузы, темп речи, межличностная дистанция и другие паралингвистические средства. Данные средства служат не только для выражения эмоционального состояния собеседника, но и для уточнения коммуникативного намерения, акцентирования определённой мысли, смягчения или усиления отношений, формирования атмосферы доверия и соблюдения требований дипломатического этикета. В статье раскрываются прагматические функции невербальных средств в дипломатических встречах, переговорах, официальных приёмах, международных конференциях и других протокольных мероприятиях. Кроме того, анализируется значение правильной интерпретации невербальных знаков в дипломатическом общении между представителями различных культур. Целенаправленное использование невербальных средств рассматривается как эффективный фактор снижения коммуникативных барьеров, улучшения взаимопонимания, формирования положительного дипломатического имиджа и предотвращения конфликтных ситуаций. Результаты исследования имеют теоретическое и практическое значение для более глубокого понимания прагматической природы дипломатического дискурса и разработки эффективных моделей международной коммуникации.	Дипломатический дискурс, невербальные средства, коммуникативная эффективность, лингвопрагматика, жест, мимика, паралингвистика, дипломатическая коммуникация, коммуникативная стратегия.

KIRISH

Diplomatik diskurs – bu davlatlar, xalqaro tashkilotlar va rasmiy vakillar oʻrtasidagi muloqot shakli boʻlib, unda har bir soʻz, har bir sukut, har bir imo-ishora muayyan siyosiy-pragmatik maʼno kasb etadi. Diplomatik muloqotda verbal birliklar, yaʼni nutq, bayonot, murojaat, memorandum va deklaratsiyalar asosiy axborot tashuvchi vosita boʻlsa, noverbal vositalar ushbu axborotning qabul qilinishiga, uning ohangi va diplomatik taʼsir kuchiga bevosita xizmat qiladi. Shu bois diplomatik diskursda noverbal vositalar oddiy tana harakati emas, balki rasmiy hurmat, tenglik, masofa, ishonch, ehtiyotkorlik va siyosiy pozitsiyani ifodalovchi semiotik belgilar tizimi sifatida namoyon boʻladi.

Jahon tilshunosligi va kommunikatsiya nazariyasida noverbal vositalar masalasi bir necha yoʻnalishda oʻrganilgan. Edvard Xoll tomonidan ilgari surilgan proksemika nazariyasi insonlar oʻrtasidagi masofa va makondan foydalanishning madaniy xususiyatlarini izohlaydi (Hall E., 1966, 25). Xollga koʻra, shaxslararo masofa madaniyat, ijtimoiy maqom va kommunikativ vaziyat bilan bogʻliq boʻlib, turli madaniyat vakillari bir xil masofani turlicha talqin qilishi mumkin. Bu holat diplomatik muloqotda ayniqsa muhim, chunki rasmiy uchrashuvlarda joylashuv, masofa, stol tartibi va delegatsiyalar oʻrni davlatlararo maqom va protokol tengligini bildiradi.

Rey Berdvistell esa kinesika nazariyasi orqali tana harakati, mimika, qarash, bosh iringʻash, qoʻl harakati va gavda holatini kommunikativ tizim sifatida tahlil qiladi. Uning fikricha, tana harakatlari tasodifiy emas, balki madaniy jihatdan oʻrganilgan va maʼno beruvchi xatti-harakatlar tizimidir. Demak, diplomatning qoʻl siqishi, yuz ifodasi, koʻz bilan aloqa qilishi yoki rasmiy suratga tushishdagi holati ham siyosiy xabarni mustahkamlovchi omil boʻlib xizmat qiladi.

M.Knapp va J.Xoll tahriri ostidagi noverbal kommunikatsiyaga oid tadqiqotlarda yuz ifodasi, ovoz ohangi, imo-ishora, koʻz qarashi, proksemik va haptik munosabatlar alohida kommunikativ kodlar sifatida koʻrsatiladi (Birdwhistell R., 1970, 85). Bu tasnif diplomatik diskurs uchun ham muhim, chunki rasmiy muloqotda nafaqat aytilgan gap, balki uning qanday ohangda aytilgani, qaysi holatda, qanday masofada va qanday yuz ifodasi bilan bildirilgani ham maʼnoni shakllantiradi.

Diplomatik diskursning pragmatik jihatini tushuntirishda E. Goffman, Brown va Levinson hamda P. Chilton qarashlari muhim nazariy asos hisoblanadi. Xususan, Chilton siyosiy va diplomatik muloqotda “*face*”, ya’ni ijtimoiy obro‘, hurmat va maqomni saqlash strategiyalari muhimligini ta’kidlaydi. Uning tahlilida ijobiy “*face*” konsensus va identifikatsiya bilan, salbiy “*face*” esa hududiy xavfsizlik, harakat erkinligi va shaxsiy daxlsizlik bilan bog‘lanadi. Diplomatik muhitda noverbal vositalar aynan shu “*face*”ni saqlashga xizmat qiladi: tabassum, bosh irg‘ash, mezbonning mehmonni shohsupaga taklif qilishi yoki birgalikda suratga tushishi keskinlikni yumshatadi va rasmiy hurmatni ko‘rsatadi.

Diplomatiya tadqiqotchilari C.Jonsson va R.Cohen noverbal signallarning diplomatik muloqotdagi alohida afzalligini ko‘rsatadi: ular ko‘pincha og‘zaki nutqqa qaraganda auditoriya e’tiborini kuchliroq tortadi, shu bilan birga ma’lum darajada noaniq va inkor qilinadigan xususiyatga ega bo‘lgani uchun diplomatga kommunikativ moslashuvchanlik beradi. Bu fikr diplomatik diskursda “*harakat ham nutqdir*” degan g‘oyani asoslaydi: qo‘l siqish, bayroq joylashuvi, faxriy qorovul, sovg‘a almashish, sukut yoki marosimda qatnashmaslik ham siyosiy ma’no bildirishi mumkin.

O‘zbek tilshunosligida noverbal va paralingvistik vositalar masalasi A.Nurmonov, M. Saidxonov, S. Mo‘minov, Sh. Iskandarova, A. Aripova, Z. Akbarova, Q. Rasulov, A. Haydarov, G. Toirova va B. Axmedov kabi olimlar tadqiqotlarida yoritilgan. Xususan, A. Nurmonov “O‘zbek tilining paralingvistik vositalari” risolasida bu yo‘nalishning nazariy asoslarini ko‘rsatgan bo‘lsa (Nurmonov A., 1980, 18). M.Saidxonov noverbal vositalarning o‘zbek tilida ifodalanishini alohida tadqiq qilgan (Mo‘minov S., 2000, 54). S.Mo‘minov esa o‘zbek muloqot xulqining ijtimoiy-lisoniy xususiyatlari doirasida paralingvistik vositalarning gender va ijtimoiy xususiyatlariga e’tibor qaratgan. O‘zbek muloqot madaniyatida noverbal vositalar ko‘pincha hurmat, samimiyat, yoshi ulug‘larga ehtirom, mehmondo‘stlik va ijtimoiy masofani saqlash bilan bog‘liq. Diplomatik diskursda bu milliy-madaniy kodlar rasmiy protokol bilan uyg‘unlashadi. Masalan, mehmonni “samimiy kutib olish”, shohsupaga taklif qilish, davlat bayroqlarini ko‘tarish, faxriy qorovul saf tortishi, davlat madhiyalarining yangrashi, birgalikda

suratga tushish kabi holatlar o'zbek rasmiy diskursida takrorlanuvchi noverbal diplomatik birliklar sifatida kuzatiladi.

ASOSIY QISM

Diplomatik diskursda noverbal vositalarning quyidagi asosiy turlari mavjud:

1. Kinesik vositalar – qo'l siqish, bosh irg'ash, tabassum, yuz ifodasi, qo'l harakati va gavda holatini o'z ichiga oladi. R. Birdwhistell tana harakatlarini madaniyat doirasida shakllangan va ijtimoiy kontekstda ma'no kasb etuvchi kommunikativ kod sifatida talqin qiladi (Birdwhistell R., 1970, 71-85). Diplomatik uchrashuvlarda qo'l siqish tenglik, muloqotga tayyorlik va rasmiy tan olish belgisi sifatida ishlaydi. Tabassum esa keskin diplomatik vaziyatda ham do'stona muhit yaratadi.

Ingliz *diplomatik diskursida* kinesik vositalarning real namunasini Buyuk Britaniya hukumatining rasmiy sahifasida ko'rish mumkin. GOV.UK sahifasida Boris Johnson va Fransiya Prezidenti Emmanuel Macron uchrashuvi rasmi *“smile and walk towards each other to shake hands”* tarzida izohlangan. (*President Macron, 2022, 26*). Ushbu iborasi diplomatik uchrashuvdagi bir nechta kinesik harakatni ifodalaydi: tabassum qilish, bir-biriga qarab yurish va qo'l siqishishga tayyorlanish. Bu harakatlar diplomatik muloqotda ochiqlik, samimiylik, muloqotga tayyorlik va rasmiy tan olish ma'nolarini bildiradi. Tabassum keskin siyosiy vaziyatni yumshatuvchi ijobiy noverbal signal vazifasini bajarsa, bir-biriga qarab yurish tomonlarning muloqotga faol kirishishga tayyorligini ko'rsatadi. Qo'l siqishish esa diplomatik protokolda tenglik, hurmat va rasmiy aloqaning mavjudligini ifodalovchi asosiy kinesik vositalardan biri hisoblanadi. Shu bois mazkur holat oddiy jismoniy harakat emas, balki xalqaro auditoriyaga ikki tomon o'rtasidagi munosabat ochiq va konstruktiv ruhda davom etayotganini ko'rsatuvchi diplomatik signal sifatida talqin qilinadi. Bu yerda uchta kinesik belgi bir vaqtda ishlaydi, *tabassum, bir-biriga qarab yurish va qo'l siqish*. Tabassum diplomatik muloqotdagi iliqlik va ochiqlikni bildirsa, bir-biriga qarab yurish muloqotga tayyorlikni, qo'l siqish esa rasmiy tan olish va teng maqomdagi siyosiy aloqa mavjudligini anglatadi. Ayniqsa, mazkur uchrashuv G7 sammiti doirasida bo'lib o'tgani bois, bunday noverbal harakatlar ommaviy auditoriyaga ikki davlat o'rtasida muloqot davom etayotganini ko'rsatuvchi ijobiy diplomatik signal sifatida xizmat qiladi.

Yana bir inglizcha real misol sifatida GOV.UK sahifasida Theresa May va Ukraina Prezidenti Petro Poroshenko uchrashuvi rasmi “*shaking hands outside 10 Downing Street*” ***tarzida berilgan*** (President Poroshenko, 2017, 19). Bu holatda qo‘l siqish oddiy salomlashuv emas, balki Buyuk Britaniya hukumatining rasmiy qarorgohi oldida amalga oshirilgan ochiq diplomatik akt sifatida talqin qilinadi. “Outside 10 Downing Street” joylashuvi ham muhim: bu harakat ommaviy axborot vositalari va xalqaro auditoriya uchun ko‘rinadigan maydonda bajarilgan. Demak, qo‘l siqish bu yerda muloqot boshlanishidan oldin o‘zaro hurmat, siyosiy e‘tirof va muzokaraga tayyorlikni ifodalovchi kinesik vosita vazifasini bajaradi.

O‘zbek diplomatik diskursida ham kinesik vositalar rasmiy protokolning muhim qismi sifatida namoyon bo‘ladi. O‘zbekiston Prezidentining Yaponiyaga tashrifi haqidagi rasmiy xabarda Shavkat Mirziyoyev va Yaponiya Bosh vaziri Sindzo Abe haqida “*Ular davlat bayroqlari oldida qo‘l berib ko‘rishdi*” deb qayd etiladi (O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining veb sayti). Bu misolda qo‘l berib ko‘rishish ikki shaxs o‘rtasidagi odatiy salomlashuv emas, balki davlat bayroqlari fonida bajarilgan diplomatik ramziy harakatdir. Bayroqlar davlat suverenitetini bildirsa, qo‘l siqish ikki tomonlama hurmat, tenglik va rasmiy muloqotga tayyorlikni ko‘rsatadi. Shu bois mazkur kinesik harakat verbal muzokaradan oldin diplomatik aloqaning ijobiy ruhini shakllantiradi.

Yana bir o‘zbekcha real misol Ozarbayjon Prezidenti Ilhom Aliyevning O‘zbekistonga davlat tashrifi haqidagi rasmiy xabarda uchraydi. Unda “*O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev oliy martabali mehmonni samimiy kutib oldi va shohsupaga taklif qildi*” deb yoziladi (Prezident.uz). Bu yerda “samimiy kutib olish” va “shohsupaga taklif qilish” kinesik hamda proksemik vositalarning uyg‘un shaklidir. Mezbon rahbarning mehmonni qarshi olishi, unga yo‘l ko‘rsatishi va shohsupaga taklif qilishi mehmon maqomini tan olish, hurmat bildirish va protokol tengligini ta‘minlashga xizmat qiladi. Keyingi jumlada yetakchilarning faxriy qorovul safi oldidan o‘tib, delegatsiya a‘zolarini qutlagani qayd etiladi; bu esa tana harakati, yuzma-yuz salomlashuv va rasmiy qutlash orqali diplomatik muloqotning marosimiy bosqichi shakllanishini ko‘rsatadi.

Demak, ingliz va o'zbek diplomatik diskurslarida kinesik vositalar, ayniqsa qo'l siqish, tabassum, qarshi yurish, shohsupaga taklif qilish va delegatsiyalarni qutlash kabi harakatlar, rasmiy nutq boshlanishidan oldin diplomatik munosabatning umumiy ohangini belgilaydi. Ingliz manbalarida bu harakatlar ko'proq "shake hands", "smile", "walk towards each other" kabi bevosita tasviriy birliklar orqali berilsa, o'zbek rasmiy diskursida "samimiy kutib oldi", "qo'l berib ko'rishdi", "shohsupaga taklif qildi", "qutladilar" kabi birliklar hurmat, mehmondo'stlik va protokol madaniyatini ifodalovchi kinesik belgilar sifatida namoyon bo'ladi.

2. Proksemik vositalar – rasmiy masofa, delegatsiyalarning stol atrofida joylashuvi, yetakchilarning yonma-yon yoki qarama-qarshi turishi orqali ifodalanadi. E.T. Hall tomonidan asoslangan proksemika nazariyasiga ko'ra, insonlarning makondan foydalanishi madaniy me'yorlar bilan bevosita bog'liq (Hall E., 1966, 5). Masofa haddan tashqari yaqin bo'lsa, diplomatik rasmiylik buzilishi mumkin; juda uzoq masofa esa sovuqlik yoki ishonchsizlik belgisi sifatida talqin qilinadi. Shu sababli diplomatik muloqotda masofa, joylashuv va stol tartibi faqat tashkiliy holat emas, balki hurmat, maqom, tenglik va rasmiylikni bildiruvchi noverbal-pragmatik belgilar sifatida namoyon bo'ladi. *Ingliz diplomatik diskursida* proksemik vositalarning real namunasini Buyuk Britaniya Bosh vaziri Keir Starmerning Hindiston biznes delegatsiyasi bilan Downing Street'da o'tkazgan uchrashuvi misolida ko'rish mumkin. GOV.UK rasmiy sahifasida Hindistonning 13 ta kompaniyasi vakillaridan iborat biznes delegatsiya Buyuk Britaniya Bosh vaziri va yuqori martabali vazirlar bilan uchrashgani, rasm osti izohida esa "Prime Minister Keir Starmer hosts an Indian Investor Roundtable" deb qayd etilgan (GOV.UK., 2024, 18).

Bu yerda "roundtable" formati proksemik jihatdan muhimdir: ishtirokchilarning bir stol atrofida joylashuvi ochiq muloqot, muhokama, maslahatlashuv va institutsional tenglikni ifodalaydi. Rahbar va delegatsiya vakillarining bir makonda, tartibli masofada va umumiy stol atrofida joylashuvi diplomatik-iqtisodiy hamkorlikning rasmiy, lekin muloqotga ochiq xarakterini ko'rsatadi.

Yana bir inglizcha misol sifatida Buyuk Britaniya Bosh vaziri Keir Starmer va Germaniya Prezidenti Frank-Walter Steinmeier uchrashuvini keltirish mumkin. Rasmiy xabarda Bosh vazir Germaniya Prezidentini Downing Street'da ikki tomonlama uchrashuv uchun qabul qilgani, so'ngra ikki yetakchi Britaniya va Germaniya biznes vakillari ishtirokidagi "roundtable event"ga qo'shilgani aytiladi (GOV.UK., 2025, 3). Bu holatda ikki xil proksemik format kuzatiladi: avval "bilateral" format ya'ni – yetakchilar o'rtasidagi torroq, bevosita diplomatik muloqot; keyin "roundtable event" – kengroq ishtirokchilar doirasidagi muhokama maydoni. Demak, uchrashuv makonining o'zgarishi diplomatik muloqot bosqichlarining o'zgarishini ham bildiradi: avval rahbarlar darajasidagi rasmiy muloqot, keyin delegatsiya va ekspertlar ishtirokidagi kengaytirilgan muhokama bo'lib o'tadi.

O'zbek diplomatik diskursida proksemik vositalar "tor doirada", "kengaytirilgan tarkibda", "rasmiy delegatsiyalar ishtirokida" kabi birliklar orqali yaqqol ko'rinadi. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy saytida Shavkat Mirziyoyev va Turkmaniston Prezidenti Serdar Berdimuhamedov muzokaralari "kengaytirilgan tarkibda ikki mamlakat rasmiy delegatsiyalari ishtirokida" davom etgani qayd etiladi (Prezidentining rasmiy veb-sayti, 2025, 11). Bu holatda "kengaytirilgan tarkib" iborasi nafaqat ishtirokchilar sonining ko'pligini, balki diplomatik muloqotning makoniy tashkil etilishini ham bildiradi. Rasmiy sahifadagi fototasvirlarda delegatsiyalar katta muzokara stoli atrofida ikki tomonga ajralgan holda joylashgani ko'rinadi; bunday proksemik tartib tomonlarning teng maqomda, lekin rasmiy masofani saqlagan holda muloqot olib borayotganini anglatadi. Yana bir o'zbekcha real misol O'zbekiston va Qirg'iziston rahbarlari uchrashuvi haqidagi rasmiy xabarda uchraydi. Unda Shavkat Mirziyoyev va Sadir Japarov muzokaralarni "ikki mamlakat rasmiy delegatsiyalari ishtirokida kengaytirilgan tarkibda" davom ettirgani aytiladi (Prezidentining rasmiy veb-sayti, 2024, 18). Bu holatda "kengaytirilgan tarkib" iborasi nafaqat ishtirokchilar sonining ko'pligini, balki diplomatik muloqotning makoniy tashkil etilishini ham bildiradi. Rasmiy sahifadagi fototasvirlarda delegatsiyalar katta muzokara stoli atrofida ikki

tomonga ajralgan holda joylashgani ko‘rinadi; bunday proksemik tartib tomonlarning teng maqomda, lekin rasmiy masofani saqlagan holda muloqot olib borayotganini anglatadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ingliz diplomatik diskursida proksemik vositalar ko‘proq “bilateral meeting”, “roundtable event”, “delegation met with the Prime Minister” kabi birliklar orqali ifodalansa, o‘zbek diplomatik diskursida “tor doirada”, “kengaytirilgan tarkibda”, “rasmiy delegatsiyalar ishtirokida” kabi iboralar orqali beriladi. Har ikki diskursda ham makoniy joylashuv, masofa va stol formati diplomatik muloqotning rasmiyligi, maqom tengligi va hamkorlikka tayyorligini bildiradi.

3. Haptik vositalar – qo‘l siqish, yelkaga yengil tegish, quchoqlashish kabi jismoniy aloqa shakllaridir (Knapp M., 2014, 225). Bular diplomatik protokolda juda ehtiyotkorlik bilan qo‘llanadi, chunki turli madaniyatlarda jismoniy yaqinlik turlicha baholanadi. Shu sababli haptik belgilar oddiy salomlashuv emas, balki siyosiy yaqinlik, ishonch, qo‘llab-quvvatlash yoki strategik sheriklikni ifodalovchi pragmatik signal sifatida talqin qilinadi. Shu sababli haptik belgilar oddiy salomlashuv emas, balki siyosiy yaqinlik, ishonch, qo‘llab-quvvatlash yoki strategik sheriklikni ifodalovchi pragmatik signal sifatida talqin qilinadi.

Ingliz diplomatik diskursida haptik vositalarning yorqin namunasi sifatida Buyuk Britaniya Bosh vaziri Keir Starmer va Ukraina Prezidenti Volodymyr Zelenskyy uchrashuvini ko‘rsatish mumkin. Sky News xabarida Zelenskyy Downing Street’ga kelganida “*with a handshake and a hug*”, ya’ni “qo‘l siqish va quchoqlashish bilan” kutib olingani qayd etiladi (Sky News, 2025, 1). Ushbu misolda ikki xil haptik vosita birgalikda ishlaydi: qo‘l siqish rasmiy diplomatik salomlashuvni bildirsa, quchoqlashish odatdagi protokoldan ko‘ra iliqroq va hissiyroq yaqinlikni ifodalaydi. Mazkur holat Ukraina bilan birdamlik, siyosiy qo‘llab-quvvatlash va ishonch signalini kuchaytiradi. Ayniqsa, bu uchrashuv Ukraina uchun murakkab xalqaro vaziyat fonida bo‘lib o‘tgani sababli, quchoqlashish diplomatik hamdardlik va yaqin ittifoqchilik belgisi sifatida namoyon bo‘ladi.

Yana bir inglizcha misol Reuters fotoxabarida uchraydi. Unda Hindiston Bosh vaziri Narendra Modi Rossiya Prezidenti Vladimir Putin bilan ShHT sammiti doirasidagi uchrashuvdan oldin **“hugs Russian President Vladimir Putin”**, ya’ni “Rossiya Prezidenti Vladimir Putinni quchoqlagani” qayd etilgan. Bu holatda quchoqlashish diplomatik yaqinlik va shaxsiy ishonch belgisi sifatida ishlaydi. ShHT kabi ko‘p tomonlama sammitda bunday haptik harakat oddiy salomlashuvdan tashqari, ikki yetakchi o‘rtasidagi siyosiy aloqalarning iliq va barqaror ekanini ommaviy auditoriyaga ko‘rsatadi. Shu bilan birga, quchoqlashish rasmiy nutq boshlanishidan oldin hamkorlik kayfiyatini yaratadi.

O‘zbek diplomatik diskursida haptik vositalar ko‘pincha “qo‘l berib ko‘rishdi”, “quchoqlashib ko‘rishdi”, “samimiy kutib oldi” kabi birliklar orqali ifodalanadi. Masalan, Qalampir.uz xabarida Turkiya Prezidenti Rajab Toyib Erdo‘g‘anning prezidentlikka kirishish marosimida oliy martabali mehmonlar bilan ko‘rishgani haqida shunday deyiladi: “Erdo‘g‘an oliy darajadagi ko‘plab mehmonlar bilan qo‘l berib, Ozarbayjon Prezidenti Ilhom Aliyev va O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev bilan esa quchoqlashib ko‘rishdi” (Qalampir.uz, 2023,4). Bu misolda qo‘l berib ko‘rishish umumiy diplomatik protokol belgisi sifatida, quchoqlashib ko‘rishish esa yaqin siyosiy-madaniy munosabat belgisi sifatida talqin qilinadi. Ayniqsa, Turkiy davlatlar yetakchilari o‘rtasidagi bunday haptik harakat umumiy tarixiy-madaniy yaqinlik, do‘stlik va strategik hamkorlikni ifodalovchi noverbal vosita vazifasini bajaradi. Misolda qo‘l berib ko‘rishish umumiy diplomatik protokol belgisi sifatida, quchoqlashib ko‘rishish esa yaqin siyosiy-madaniy munosabat belgisi sifatida talqin qilinadi. Ayniqsa, Turkiy davlatlar yetakchilari o‘rtasidagi bunday haptik harakat umumiy tarixiy-madaniy yaqinlik, do‘stlik va strategik hamkorlikni ifodalovchi noverbal vosita vazifasini bajaradi.

Keyingi misolimiz Gazeta.uz xabarida kuzatiladi. Unda Shavkat Mirziyoyev va Yevropa kengashi prezidenti Charles Michel uchrashuvi haqida *“quchoqlab ko‘rishganini ko‘rish mumkin”* degan tasviriy izoh berilgan (Gazeta.uz, 2023, 2). Bu holatda quchoqlashib ko‘rishish rasmiy diplomatik masofaning yumshaganini, tomonlar o‘rtasida iliq va ochiq muloqot muhiti mavjudligini bildiradi. Odatda

Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo formatidagi uchrashuvlar institutsional rasmiylikka asoslanadi; shunday vaziyatda quchoqlashish haptik belgisi muloqotning faqat protokol darajasida emas, balki shaxslararo ishonch va samimiyat darajasida ham rivojlanganini ko'rsatadi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, ingliz diplomatik diskursida haptik vositalar ko'pincha *“handshake”*, *“hug”*, *“warm embrace”* kabi birliklar orqali ifodalansa, o'zbek diplomatik diskursida *“qo'l berib ko'rishdi”*, *“quchoqlashib ko'rishdi”*, *“samimiy kutib oldi”* kabi birliklar ishlatiladi. Har ikki diskursda ham qo'l siqish rasmiy tan olish va tenglikni bildiradi; quchoqlashish esa yanada yaqinroq siyosiy munosabat, do'stlik, ishonch va birdamlikni ifodalaydi. Demak, haptik vositalar diplomatik muloqotda verbal nutqdan oldin yoki u bilan birga ishlaydigan kuchli noverbal-pragmatik signal hisoblanadi.

4.Vizual-ramziy vositalar – davlat bayroqlari, gerblar, minbar, shohsupa, faxriy qorovul, qizil gilam, milliy libos, rasmiy fon va joylashuv tartibidir. Bular diplomatik muloqotda davlat suvereniteti, rasmiy maqom va o'zaro hurmatni bildiradi (Jonesson C., 2005, 408). Masalan, AQSh diplomatik amaliyotiga oid rasmiy tavsifda xorijiy rahbarlar faxriy qorovul, bayroqlar, davlat madhiyalari va qizil gilam orqali kutib olinishi *“bu munosabat muhim”* degan aniq ramziy xabarni berishi qayd etiladi. Demak, diplomatik marosimlarda ramziy belgilar *“jim turgan nutq”* vazifasini bajaradi: bayroq davlatni, madhiya suverenitetni, faxriy qorovul harbiy-davlat ehtiromini, shohsupa esa oliy maqom va protokol tengligini anglatadi.

Ingliz diplomatik diskursida bunday vositalarning real namunasi sifatida Koreya Respublikasi Prezidenti Yun Sok Yolning Buyuk Britaniyaga davlat tashrifini keltirish mumkin. Buyuk Britaniya qirollik oilasining rasmiy sahifasida Prezident va birinchi xonim Horse Guards Parade maydonida Qirol va Qirolicha tomonidan rasmiy kutib olingani, marosim davomida ikki davlat madhiyalari ijro etilgani, Prezident Qirol hamrohligida faxriy qorovulni ko'zdan kechirgani, keyin esa kortej Buckingham Palace tomon yo'l olgani qayd etiladi. Ushbu holatda Horse Guards Parade, Royal Pavilion, faxriy qorovul, milliy madhiyalar va saroy korteji vizual-ramziy vositalar majmuasini tashkil qiladi. Bu belgilar Koreya Respublikasi

rahbarining Buyuk Britaniya tomonidan oliy diplomatik maqomda qabul qilinganini ko'rsatadi. Marosimning saroy va harbiy protokol asosida tashkil etilishi ikki davlat munosabatining rasmiy, tarixiy va strategik ahamiyatga ega ekanini noverbal tarzda ifodalaydi.

Keyingi misol sifatida Qatar Amiri Shayx Tamim bin Hamad Ol Soniyning Buyuk Britaniyaga davlat tashrifi marosimini olish mumkin. Royal.uk sahifasida Guard of Honour Qirol va oliy martabali mehmonlarni Royal Salute bilan qarshi olgani, harbiy orkestr Qatar va Buyuk Britaniya davlat madhiyalarini ijro etgani, shuningdek, tashrif munosabati bilan gun salute amalga oshirilgani bayon qilinadi. Bu yerda "Guard of Honour", "Royal Salute", "national anthems" va "gun salute" birliklari vizual-ramziy hamda audial-ramziy vositalar sifatida ishlaydi. Faxriy qorovul va royal salute mehmonning oliy maqomini tan olishni bildirsa, davlat madhiyalari ikki davlat suverenitetining rasmiy e'tirof etilishini anglatadi. Gun salute esa diplomatik protokoldagi eng yuqori ehtirom belgilaridan biri sifatida tashrifning tantanavorligini kuchaytiradi.

O'zbek diplomatik diskursida vizual-ramziy vositalarning yorqin namunasini Qozog'iston Prezidenti Qasim-Jomart Toqayevning O'zbekistonga davlat tashrifi doirasidagi rasmiy kutib olish marosimida ko'rish mumkin. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy saytida "Toshkent-Humo" xalqaro aeroportida Qozog'iston Prezidentini rasmiy kutib olish marosimi bo'lib o'tgani, oliy martabali mehmon sharafiga ikki davlat bayroqlari ko'tarilgani, faxriy qorovul saf tortgani, harbiy orkestr ijrosida O'zbekiston va Qozog'iston davlat madhiyalari yangragani qayd etiladi. Bu misolda bayroqlar ikki davlat suvereniteti va teng maqomini, faxriy qorovul rasmiy ehtiromni, harbiy orkestr va madhiyalar esa davlatlararo hurmatning audial-ramziy shaklini bildiradi. Prezidentlarning faxriy qorovul safi oldidan o'tishi esa protokol marosimining yakuniy vizual belgisi sifatida oliy darajadagi diplomatik munosabatni mustahkamlaydi.

Keyingi misol sifatida O'zbekiston Prezidentining Pokistonga tashrifi chog'idagi rasmiy kutib olish marosimini keltirish mumkin. President.uz xabarida Pokiston Bosh vazirining qarorgohida O'zbekiston Prezidentini rasmiy kutib olish

marosimi o'tkazilgani, oliy martabali mehmon sharafiga ikki mamlakat davlat bayroqlari ko'tarilgani, faxriy qorovul saf tortgani va davlat madhiyalari yangragani qayd etiladi. Ushbu holatda qarorgoh makoni, bayroqlar, faxriy qorovul va madhiyalar birgalikda diplomatik ramzlar tizimini hosil qiladi. Ayniqsa, marosimning Bosh vazir qarorgohida o'tkazilishi qabul qiluvchi tomonning oliy siyosiy ehtiromini bildiradi. Birgalikda suratga tushilgandan keyin muzokaralarning boshlanishi esa noverbal ramziy bosqich verbal diplomatik muloqotga zamin yaratishini ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek diplomatik diskurslarida vizual-ramziy vositalar deyarli bir xil pragmatik vazifani bajaradi: ular davlat maqomi, suverenitet, hurmat va hamkorlikka tayyorlikni ifodalaydi. Ingliz diplomatik diskursida bu vositalar "Guard of Honour", "Royal Salute", "national anthems", "carriage procession", "State Banquet" kabi birliklar orqali berilsa, o'zbek diplomatik diskursida "davlat bayroqlari ko'tarildi", "faxriy qorovul saf tortdi", "davlat madhiyalari yangradi", "birgalikda suratga tushildi" kabi birliklar orqali ifodalanadi. Har ikki holatda ham ramziy protokol verbal muzokaradan oldin diplomatik munosabatning ijobiy, rasmiy va hurmatga asoslangan ruhini shakllantiradi.

5.Paralingvistik vositalar – ovoz balandligi, pauza, intonatsiya, nutq sur'ati va urg'u bilan bog'liq. M.Knapp, J.Hall va T.Horgan noverbal kommunikatsiyada vokal xususiyatlar, ya'ni ovoz ohangi, ritm, pauza va urg'uning ham muhim kommunikativ vazifa bajarishini ko'rsatadi (Knapp M., 2014, 355). Diplomatik nutqda aynan shu belgilar keskinlikni yumshatish, ehtiyotkorlikni ifodalash, siyosiy pozitsiyani qat'iy, lekin mo'tadil tarzda yetkazish imkonini beradi.

Ingliz diplomatik diskursida paralingvistik vositalarning real namunasi sifatida AQSh Davlat kotibi Antony Blinkenning BMT Xavfsizlik Kengashidagi nutqini ko'rsatish mumkin. Rasmiy manbada Blinken Rossiya-Ukraina inqirozi yuzasidan "Diplomacy is the only responsible way to resolve this crisis" mazmunidagi fikrni bildirgani qayd etiladi. Ushbu gapning diplomatik kuchi faqat leksik birliklarda emas, balki uning talaffuz qilinish uslubida ham ko'rinadi. "Diplomacy" so'ziga berilgan mantiqiy urg'u, gapning sekin va vazmin sur'atda aytilishi, keskin ayblov

ohangidan qochilishi nutqni tahdid emas, balki ogohlantirish va diplomatik chaqiriq sifatida qabul qilishga yordam beradi. Bu yerda paralingvistik vositalar siyosiy pozitsiyani qat'iy saqlagan holda muloqot eshigini yopmaslik vazifasini bajaradi.

Keyingi misol Qirol Charles III ning Oq uyda davlat ziyofati chog'ida so'zlagan nutqini olish mumkin. Royal.uk rasmiy sahifasida ushbu nutq matni berilgan bo'lib, unda Qirol avval *“Mr. President, First Lady”* murojaati bilan boshlaydi, keyin esa Britaniya va AQSh o'rtasidagi tarixiy do'stlik, ittifoqchilik va umumiy qadriyatlar haqida so'z yuritadi. Bu nutqning paralingvistik xususiyati uning tantanavor, sekin va marosimga mos ohangda qurilishida namoyon bo'ladi. Murojaatdan keyingi tabiiy pauza tinglovchilar e'tiborini jamlaydi; tarixiy xotira va ittifoqchilik haqidagi jummalarda ovoz ohangi barqaror saqlanadi. Hazil aralashgan qismlarda esa yumshoq intonatsiya rasmiy muhitni biroz iliqlashtiradi. Demak, bu misolda paralingvistik vositalar davlatlararo yaqinlik, tarixiy hurmat va ceremonial diplomatiya ruhini kuchaytiradi.

O'zbek diplomatik diskursida paralingvistik vositalarning real namunasi sifatida Prezident Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasi 78-sessiyasidagi nutqini keltirish mumkin. Rasmiy xabarda Prezident o'z nutqida hamjihatlik va amaliy hamkorlik ruhini saqlash, umumiy manfaatlarni ziddiyatlardan yuqori qo'yish zarurligini ta'kidlagani qayd etiladi. Ushbu nutqda ohangning vazminligi, muhim tashabbuslar oldidan tabiiy pauza qilinishi va “biz”, “hamkorlik”, “ishonch”, “birdamlik” kabi birliklarga mantiqiy urg'u berilishi diplomatik nutqning ta'sirchanligini oshiradi. Bunday ohang keskin siyosiy bahsga kirishishdan ko'ra, xalqaro hamjamiyatni umumiy mas'uliyat atrofida birlashtirishga xizmat qiladi.

Keyingi misolda Prezident Shavkat Mirziyoyevning COP29 doirasidagi Jahon yetakchilari sammitidagi nutqida kuzatiladi. President.uz xabarida davlat rahbari iqlim o'zgarishi asosiy global tahdidga aylanayotganini qayd etgani va bu borada qator tashabbuslarni ilgari surgani aytiladi. Bu nutqda paralingvistik vositalar, ayniqsa, muammo va taklif qismlarining ohang jihatdan farqlanishida ko'rinadi. Global tahdidlar haqida gapirilganda ovoz ohangi jiddiy va vazmin bo'lsa, amaliy

tashabbuslar sanalganda nutq sur'ati tartibli, urg'u esa yechimga qaratilgan birliklarga tushadi. Natijada nutq faqat muammoni bayon qilmaydi, balki tinglovchilarda amaliy hamkorlikka tayyorlik kayfiyatini ham shakllantiradi.

Shuningdek, Toshkent xalqaro investitsiya forumidagi nutqda ham paralingvistik vositalarning diplomatik-pragmatik vazifasi aniq seziladi. Rasmiy manbada Prezident “hech bir mamlakat bu kabi o'tkir muammolarni yakka holda hal eta olmaydi” hamda “o'zaro ishonch va hurmat ruhi” uzoq muddatli hamkorlikning muhim asosi ekanini ta'kidlagani qayd etiladi. Bunday mazmundagi gaplarda nutqning haddan tashqari tez emas, balki izchil va muvozanatli sur'atda aytilishi tinglovchi auditoriyada ishonch hissini kuchaytiradi. Ayniqsa, “o'zaro ishonch”, “hurmat”, “hamkorlik” kabi birliklarga tushgan urg'u investorlar va xalqaro hamkorlar oldida O'zbekistonning ochiq, barqaror va ishonchli sherik sifatidagi imijini mustahkamlaydi.

Yuqoridagi tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek diplomatik diskurslarida paralingvistik vositalar verbal nutqning siyosiy-pragmatik ta'sirini kuchaytiruvchi muhim omil hisoblanadi. Ingliz diplomatik nutqida “measured tone”, “formal pause”, “emphatic stress”, “ceremonial rhythm” kabi xususiyatlar ko'proq ko'zga tashlansa, o'zbek diplomatik nutqida vazmin ohang, mantiqiy pauza, hurmatga asoslangan intonatsiya va hamkorlikni ifodalovchi birliklarga urg'u berish yetakchi o'rin tutadi. Har ikki holatda ham ovoz balandligi, pauza, urg'u va nutq sur'ati diplomatning pozitsiyasini keskinlashtirmasdan, uni ta'sirchan va ishonchli tarzda yetkazishga xizmat qiladi.

Yuqorida keltirilgan nazariy qarashlar va amaliy misollar diplomatik diskursda noverbal vositalarning muloqot samaradorligini ta'minlashda muhim o'rin tutishini ko'rsatadi. Ushbu vositalar har ikki tilde - ingliz va o'zbek diplomatik diskursida - rasmiy hurmat, maqom, ishonch, masofa, hamkorlik va siyosiy ehtiyotkorlik kabi pragmatik ma'nolarni ifodalashga xizmat qiladi. Mazkur jihatlarni yanada aniqroq ko'rsatish maqsadida quyidagi jadvalda noverbal vositalarning asosiy turlari, ularning ingliz va o'zbek diplomatik diskursidagi ifodalanishi hamda kommunikativ-pragmatik vazifalari qiyosiy tarzda umumlashtirildi.

1- jadval

**Ingliz va o‘zbek diplomatik diskursida noverbal vositalarning qiyosiy
ifodalanishi**

Vosita turi	Ingliz diplomatik diskursidagi real misol	O‘zbek diplomatik diskursidagi real misol	Qiyosiy izoh
Kinesik	“smile and walk towards each other to shake hands” — rahbarlarning tabassum bilan qo‘l siqishishga yaqinlashishi	“davlat bayroqlari oldida qo‘l berib ko‘rishdi”	Ingliz diskursida tabassum va qo‘l siqish ochiqlik hamda muloqotga tayyorlikni bildiradi. O‘zbek diskursida esa qo‘l berib ko‘rishish bayroqlar fonida rasmiy hurmat va tenglik belgisi sifatida kuchayadi
Proksemik	“roundtable event” — rahbarlar va delegatsiyalar davra suhbat formatida joylashadi	“tor doirada va kengaytirilgan tarkibda muzokaralar”	Ingliz diskursida “roundtable” ochiq va teng muhokama maydonini bildiradi. O‘zbek diskursida “tor doira” va “kengaytirilgan tarkib” muloqot bosqichi va rasmiylik darajasini ko‘rsatadi
Haptik	“with a handshake and a hug” — qo‘l siqish va quchoqlashish orqali kutib olish	“qo‘l berib”, “quchoqlashib ko‘rishdi”	Har ikki diskursda qo‘l siqish rasmiy tan olishni bildiradi. Quchoqlashish esa oddiy protokoldan kuchliroq samimiyat, yaqinlik va siyosiy ishonch belgisi sifatida talqin qilinadi
Vizual-ramziy	“Guard of Honour”, “Royal Salute”, “national anthems”	“davlat bayroqlari ko‘tarildi”, “faxriy qorovul saf tortdi”, “davlat madhiyalari yangradi”	Ingliz diskursida qirolik protokoli va harbiy marosim davlat maqomini ko‘rsatadi. O‘zbek diskursida bayroq, madhiya va faxriy qorovul suverenitet, hurmat va oliy darajadagi diplomatik e‘tirofni bildiradi
Paralingvistik	“Diplomacy is the only responsible way...” kabi nutqda vazmin ohang va urg‘u	BMT yoki xalqaro sammitlardagi nutqlarda “hamkorlik”, “ishonch”, “birdamlik” birliklariga urg‘u berilishi	Ingliz nutqida vazmin ohang siyosiy pozitsiyani keskinlashtirmasdan yetkazadi. O‘zbek nutqida pauza, muvozanatli intonatsiya va mantiqiy urg‘u hamkorlikka chaqiruvchi diplomatik ta’sirni kuchaytiradi

Mazkur jadval ingliz va o‘zbek diplomatik diskursida noverbal vositalarning qo‘llanishini qiyosiy jihatdan ko‘rsatadi. Tahlildan ma’lum bo‘ladiki, har ikkala diskursda noverbal vositalar umumiy pragmatik vazifaga ega: ular hurmat, ishonch, rasmiylik, tenglik va hamkorlikka tayyorlikni bildiradi. Biroq ularning ifodalanishida ayrim farqlar mavjud. Ingliz diplomatik diskursida “roundtable”, “Guard of Honour”, “handshake”, “national anthems” kabi birliklar ko‘proq institutsional va protokol xarakterida berilsa, o‘zbek diplomatik diskursida “samimiy kutib oldi”, “shohsupaga taklif qildi”, “bayroqlar ko‘tarildi”, “faxriy qorovul saf tortdi” kabi birliklarda hurmat, mehmondo‘stlik va rasmiy ehtirom semantikasi kuchliroq seziladi.

Yuqoridagi tahlillardan ko‘rinadiki, ingliz va o‘zbek diplomatik diskursida noverbal vositalar umumiy kommunikativ vazifaga ega bo‘lsa-da, ularning ifodalanish usullari va madaniy-pragmatik talqinida ayrim farqlar mavjud. Har ikki diskursda qo‘l siqish, rasmiy masofa, bayroq, madhiya, faxriy qorovul, pauza va vazmin ohang diplomatik hurmat hamda hamkorlikka tayyorlikni bildiradi. Biroq ingliz diplomatik muloqotida bu vositalar ko‘proq protokol va institutsional tartib orqali, o‘zbek diplomatik muloqotida esa rasmiylik bilan birga samimiyat, mehmondo‘stlik va ehtirom ruhida namoyon bo‘ladi. Mazkur o‘xshash va farqli jihatlar quyidagi jadvalda umumlashtiriladi.

2-jadval

Ingliz va o‘zbek diplomatik diskursida noverbal vositalarning o‘xshash va farqli jihatlari

Jihat	O‘xshash tomonlari	Farqli tomonlari
Kinesik vositalar	Qo‘l siqish, tabassum, bosh irg‘ash hurmat va muloqotga tayyorlikni bildiradi	Ingliz diskursida rasmiy salomlashuv kuchli; o‘zbek diskursida samimiy kutib olish ma’nosi ko‘proq seziladi
Proksemik vositalar	Masofa va joylashuv rasmiylik va maqomni bildiradi	Ingliz diskursida “roundtable” va “bilateral meeting”; o‘zbek diskursida “tor doira”, “kengaytirilgan tarkib” birliklari faol

Haptik vositalar	Qo'l siqish rasmiy tan olishni bildiradi	O'zbek diskursida quchoqlashib ko'rishish yaqinlik va do'stlik belgisi sifatida kuchliroq talqin qilinadi
Vizual-ramziy vositalar	Bayroq, madhiya, faxriy qorovul suverenitet va hurmatni bildiradi	Ingliz diskursida qirollik/protokol marosimlari; o'zbek diskursida davlat bayroqlari, faxriy qorovul va mehmonni tantanali kutib olish kuchli
Paralingvistik vositalar	Vazmin ohang, pauza va urg'u nutq ta'sirini oshiradi	Ingliz nutqida institutsional vazminlik; o'zbek nutqida hurmat, birdamlik va hamkorlik ohangi ustun

Jadvaldan ko'rinadiki, ingliz va o'zbek diplomatik diskursida noverbal vositalar umumiy vazifaga ega bo'lib, ular hurmat, rasmiylik, maqom va hamkorlikka tayyorlikni ifodalaydi. Farqli jihatlar esa asosan madaniy-pragmatik talqinda namoyon bo'ladi: ingliz diskursida protokol va institutsional tartib ustun bo'lsa, o'zbek diskursida samimiyat, mehmondo'stlik va ehtirom ma'nolari kuchliroq seziladi. Demak, noverbal vositalar har ikki diplomatik diskursda verbal nutqni to'ldiruvchi va uning ta'sirini kuchaytiruvchi muhim kommunikativ omil hisoblanadi.

XULOSA

Umuman olganda, diplomatik diskursda noverbal vositalar qo'shimcha kommunikativ element emas, balki diplomatik ma'noning shakllanishida ishtirok etuvchi mustaqil pragmatik resurs sifatida baholanishi lozim. Ularning verbal vositalar bilan uyg'unligi kommunikativ niyatning aniqroq yetkazilishini, suhbatdoshlar o'rtasidagi o'zaro anglashuvni, ishonch muhitining shakllanishini va diplomatik protokol talablarining bajarilishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, noverbal vositalarning madaniy jihatdan shartlanganligi ularni talqin qilishda lingvomadaniy kompetensiyani talab etadi. Demak, diplomatik diskursning samaradorligi ko'p jihatdan verbal va noverbal komponentlarning uyg'unlashuvi, ularning kommunikativ vaziyatga mos tanlanishi va madaniy kontekstni hisobga olgan holda interpretatsiya qilinishiga bog'liq. Mazkur xulosa diplomatik diskursni o'rganishda lingvopragmatik va multimodal yondashuvlarni integratsiyalash zarurligini ko'rsatadi hamda kelgusida diplomatik kommunikatsiyaning verbal va noverbal birliklarini korpus, multimodal va qiyosiy metodlar asosida tadqiq etish uchun ilmiy zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Hall E.T. The Hidden Dimension. – New York: Anchor Books, 1966. – 246p.
2. Birdwhistell R.L. Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1970.
<https://doi.org/10.9783/9780812201284>
3. Knapp M.L., Hall J.A. Nonverbal Communication in Human Interaction. Boston: Wadsworth, 2010. – 90 p.
4. Jönsson C., Hall M. Essence of Diplomacy. – London: Palgrave Macmillan, 2005.
5. Nurmonov A. O'zbek tilining paralingvistik vositalari. – Andijon, 1980. – 24b.
6. Saidxonov M. Noverbal vositalar va ularning o'zbek tilida ifodalanishi. – Toshkent, 1993.
7. Mo'minov S. O'zbek muloqot xulqining ijtimoiy-lisoniy xususiyatlari: Filol. fan. nomz. ... diss. avtoref. – Toshkent, 2000. – 92 b.
8. Birdwhistell R.L. Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1970. Pp. 71-85
9. Prime Minister's Office, 10 Downing Street. PM meeting with President Macron: 26 June 2022. – GOV.UK, 2022. – Elektron manba. Murojaat sanasi: 06.07.2026.
<https://www.gov.uk/government/news/pm-meeting-with-president-macron-26-june-2022>
10. Prime Minister's Office, 10 Downing Street. PM meeting with Ukrainian President Poroshenko: 19 April 2017. – GOV.UK, 2017. – Elektron manba. Murojaat sanasi: 06.07.2026.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. O'zbekiston va Yaponiya strategik sherikligida yangi davr. – 19.12.2019. – Elektron manba. Murojaat sanasi: 06.07.2026. <https://president.uz/oz/lists/view/3163>
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. Ozarbayjon Prezidenti tantanali kutib olindi. – 23.08.2024. – Elektron manba. Murojaat sanasi: 06.07.2026.
<https://president.uz/oz/lists/view/7483>
13. Prime Minister's Office, 10 Downing Street. UK Prime Minister hosts Indian business leaders at Downing Street. – GOV.UK, 18 December 2024. – Elektron manba. <https://www.gov.uk/government/news/uk-prime-minister-hosts-indian-business-leaders-at-downing-street>

14. Prime Minister's Office, 10 Downing Street. PM meeting with President Steinmeier of Germany: 3 December 2025. – GOV.UK, 3 December 2025. – Elektron manba.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. O'zbekiston va Turkmaniston delegatsiyalarining kengaytirilgan tarkibdagi muzokaralari bo'lib o'tdi. – 17.11.2025. – Elektron manba.
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. Davlat rahbarlari O'zbekiston-Qirg'iziston hamkorligini yanada rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilab oldilar. – 18.07.2024. – Elektron manba.
17. Sky News. *Zelenskyy arrives in Downing Street for Starmer meeting*. – 1-March, 2025. – Elektron manba.
18. Reuters. *Modi at SCO summit*. – 14 -une 2019. – Elektron manba.
19. Qalampir.uz. *Erdo'g'an yana 5 yilga qasam ichdi*. – 4-June 2023. – Elektron manba.
20. Gazeta.uz. *"Anchadan beri uchrashmagandik". Shavkat Mirziyoyev...* – 2-June 2023. – Elektron manba.
21. The Royal Family. State Visit of the President of the Republic of Korea. – Royal.uk, 21-November 2023. – Elektron manba. Murojaat sanasi: 06.07.2026.
22. The Royal Family. State Visit by The Amir of the State of Qatar. – Royal.uk, 3-December 2024. – Elektron manba. Murojaat sanasi: 06.07.2026.
23. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. Qozog'iston Prezidentini rasmiy kutib olish marosimi bo'lib o'tdi. – 14.11.2025. – Elektron manba. Murojaat sanasi: 06.07.2026.
24. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. O'zbekiston Prezidentini tantanali kutib olish marosimi o'tkazildi. – 05.02.2026. – Elektron manba. Murojaat sanasi: 06.07.2026.
25. The Royal Family. A speech by His Majesty The King at the White House State Dinner, Washington. – 29-April 2026. – Elektron manba. <https://www.royal.uk/news-and-activity/2026-04-29/a-speech-by-his-majesty-the-king-at-the-white-house-state-dinner>
26. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. O'zbekiston Prezidenti BMT Bosh Assambleyasining 78-sessiyasida nutq so'zladi. – 20.09.2023. – Elektron manba. <https://president.uz/oz/lists/view/6679>

REFERENCES

1. Hall E.T. (1966). *The Hidden Dimension*. New York: Anchor Books.
2. Birdwhistell R.L. (1970). *Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
3. Knapp M.L., & Hall J.A. (2010). *Nonverbal Communication in Human Interaction*. Boston: Wadsworth.
4. Jönsson C., & Hall M. (2005). *Essence of Diplomacy*. London: Palgrave Macmillan.
5. Nurmonov A. (1980). *Paralinguistic Means of the Uzbek Language*. Andijan.
6. Saidxonov M. (1993). *Nonverbal Means and Their Expression in the Uzbek Language*. Tashkent.
7. Mo‘minov S. (2000). *Socio-Linguistic Features of Uzbek Communicative Behavior*. Tashkent: Fan.
8. Birdwhistell R.L. (1970). *Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. Pp. 71-85.
9. Prime Minister’s Office, 10 Downing Street. *PM Meeting with President Macron: 26 June 2022*. GOV.UK, 2022. Electronic source. Accessed July 6, 2026. [GOV.UK source](#)
10. Prime Minister’s Office, 10 Downing Street. *PM Meeting with Ukrainian President Poroshenko: 19 April 2017*. GOV.UK, 2017. Electronic source.
11. Official Website of the President of the Republic of Uzbekistan. *A New Era in the Strategic Partnership between Uzbekistan and Japan*. December 19, 2019. Electronic source. Accessed July 6, 2026. [Official website of the President of Uzbekistan](#)
12. Official Website of the President of the Republic of Uzbekistan. *President of Azerbaijan Given a Ceremonial Welcome*. August 23, 2024. Electronic source. Accessed July 6, 2026. [Official website of the President of Uzbekistan](#)
13. Prime Minister’s Office, 10 Downing Street. *UK Prime Minister Hosts Indian Business Leaders at Downing Street*. GOV.UK, December 18, 2024. Electronic source. [GOV.UK source](#)
14. Prime Minister’s Office, 10 Downing Street. *PM Meeting with President Steinmeier of Germany: 3 December 2025*. GOV.UK, December 3, 2025. Electronic source.

15. Official Website of the President of the Republic of Uzbekistan. *Extended Talks Held between the Delegations of Uzbekistan and Turkmenistan*. November 17, 2025. Electronic source.
16. Official Website of the President of the Republic of Uzbekistan. *Heads of State Define Priority Areas for Further Development of Uzbekistan–Kyrgyzstan Cooperation*. July 18, 2024. Electronic source.
17. Sky News. *Zelenskyy Arrives in Downing Street for Starmer Meeting*. March 1, 2025. Electronic source.
18. Reuters. *Modi at SCO Summit*. June 14, 2019. Electronic source.
19. Qalampir.uz. *Erdoğan Sworn In for Another Five-Year Term*. June 4, 2023. Electronic source.
20. Gazeta.uz. *“We Had Not Met for a Long Time”: Shavkat Mirziyoyev...* June 2, 2023. Electronic source.
21. Jönsson C., & Hall M. (2005). *Essence of Diplomacy*. London: Palgrave Macmillan. Pp. 395–408.
22. The Royal Family. *State Visit of the President of the Republic of Korea*. Royal.uk, November 21, 2023. Electronic source. Accessed July 6, 2026.
23. Official Website of the President of the Republic of Uzbekistan. *Ceremonial Welcome Ceremony Held for the President of Kazakhstan*. November 14, 2025. Electronic source. Accessed July 6, 2026.
24. Official Website of the President of the Republic of Uzbekistan. *Ceremonial Welcome Ceremony Held for the President of Uzbekistan*. February 5, 2026. Electronic source. Accessed July 6, 2026.
25. U.S. Department of State. *Secretary Antony J. Blinken on Russia’s Threat to Peace and Security at the UN Security Council*. February 17, 2022. Electronic source. [U.S. Department of State source](#)
26. Official Website of the President of the Republic of Uzbekistan. *President of Uzbekistan Defines the Priorities of the Country’s Investment Policy and Cooperation with Foreign Partners*. May 2, 2024. Electronic source. [Official website of the President of Uzbekistan](#)